

ધ્યાન

પૂજ્યશ્રી નારાયણભાઈએ સમજાવેલ સર્વોત્કૃષ્ટ
પ્રતિલોમ ધ્યાનની અનુભવસિદ્ધ રીત

સર્વજીવહિતાવહ ગ્રંથમાળા - ૪૩

સંસ્થાપક : અ.મુ.પ.પુ. શ્રી નારાયણભાઈ ગી. ઠક્કર
શ્રી સ્વામિનારાયણ ડિવાઇન મિશન
નારણપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૩.

શ્રી સ્વામિનારાયણ ડિવાઇન ભિશાનનું પ્રતીક

પ્રતીકમાં શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ચરણક્રમાંથી
સામુદ્રિકશાસ્ત્રમાં વર્ણિતાં ભગવત્ત્વરૂપનાં સોળ વિલક્ષણ ચિહ્નો છે:

જમણા ચરણક્રમાં નવ ચિહ્નો

સ્વાસ્ત્રિક: માંગાત્મય ભગવત્ત્વરૂપને સૂચવે છે.

અષ્ટકોણ: ઉત્તર-દક્ષિણ-પૂર્વ-પશ્ચિમ-અર્દ્ધના-અર્દ્ધશાન-બૈઅષ્ટય-વાયવ્ય
એવી આઠ દિશામાં ભગવત્ત્વ-કરુણા વહી રહી છે તેનું પ્રતીક છે.

ઉદ્ઘર્ણેખા: ભગવત્ત્વપાથી થતું જીવોનું સતત ઉદ્ર્વીકરણ દર્શાવે છે.

અંકુશ: સર્વને અંકુશમાં રાખવા સર્વકારણના કારણ રૂપ ઐશ્વર્યનું
ધોતક છે ને અંતઃશરીરને વશ રાખવાનું સૂચવે છે.

ધજ: અથવા કેતુ સત્ત્વરૂપ ભગવાનની વિજય-પતાકા છે.

વજ: ભગવત્ત્વરૂપનું વજ જેણું શક્તિશાળી બળ જીવના દોષો નાટ
કરી કાળ-કર્મ-માયાના ભયથી મુક્ત કરે છે તેમ નિર્દેશો છે.

પદ્મ: જલકમલવત્ત નિર્ણેપ કરનાર ભગવત્ત્વરૂપની કરુણાસભર
મૂદૃતા સૂચવે છે.

જંબુક્ષળ: ભગવત્ત્વરૂપમાં જોડાયેલાને મળતા દિવ્ય સુખરૂપી રસનું સૂચક છે.

જવ: અભિનમાં જવ, તલ આદિ અનાજ હોમી અહિંસામય યજ્ઞ કરનારા અને ભગવત્ત્વરૂપમાં જોડાયેલાના ધનદાન્ય ને યોગક્ષેમનું ભગવાન પોતે વહન કરે છે તેમ સૂચવે છે.

ડાબા ચરણકમળમાં સાત ચિહ્નો

મીન: સામા પ્રવાહે વહી ઉદ્ભવસ્�ાને પહોંચતા મત્ત્વની પેઠે એશ્વર્ય-સુખના ઉદ્ભવસ્થાન ભગવત્ત્વરૂપને પામવાનું સૂચવે છે.

ત્રિકોણ: જીવને આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિમાંથી છોડાવી ઈશ્વર, માયા, બ્રહ્મની ત્રિપુટીથી પર પરબ્રહ્મ-સ્વરૂપને વિષે સ્થિતિ કરવાનું નિર્દેશક છે.

ધનુષ: અધર્મ થકી પોતાના આશ્રિતોના આરક્ષણનું પ્રતીક છે.

ગોપદ: ભગવત્ત્વિય ગોવંશ અને ભગવત્ત્વિય સત્પુરૂષોના પરોપકારી લક્ષણને સૂચવે છે.

વ્યોમ: ભગવત્ત્વરૂપનો આકાશવત્ત નિર્લેપપણે સર્વત્ર વ્યાપ સૂચવે છે.

અર્દ્ધચંદ્ર: ભગવત્ત્વરૂપના દ્વારા વડે ચંદ્રકળાની જેમ વૃદ્ધિ પામી પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થાય છે એમ દર્શાવે છે.

કળશ: ભગવત્ત્વરૂપની સર્વોપરીતા અને પરિપૂર્ણતાનું પ્રતીક છે.

પ્રતીકમાં રહેલા ભગવત્ત્વરૂપનાં ચિહ્નોનાં રહ્યાને દૃષ્ટિ સમક્ષ રાખી, સર્વ જીવનું હિત થાય એવી નિઃસ્વાર્થ જ્ઞાન-દ્વારા-સેવા પ્રવૃત્તિ સૌંદર્ય કરતા-કરાવતા રહેવાના મિશનના પુરુષાર્થમાં ભગવત્કૃપા વહ્યા કરો એવી શ્રીહિનિા ચરણકમળમાં પ્રાર્થના.

॥ सहजानंद मन भाई सदाई, सहजानंद मन भाई;
सहजानंद मनोहर मूरति, प्रीत करी उर लाई. ॥

॥ ब्रह्ममहोत वासी अविनाशी, मनुष्य देह धरी आई;
जे जन आई रहे इन शरने, भुक्ति भुक्ति सब पाई. ॥

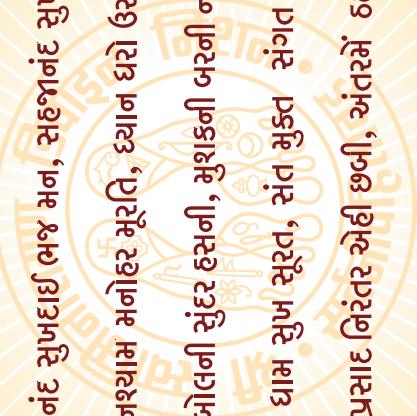
॥ काल कर्म को दुःख अति भारी, सो सब देवे छोराई;
सुखकारी धनश्याम भजनसे, भव भटकन मीठ जाई. ॥

॥ अंतर प्रीत शीतसुं करी डे, भूरति मन ठहराई;
काम क्षोध मध लोभ सहजमें, अवधप्रसाद हठाई. ॥

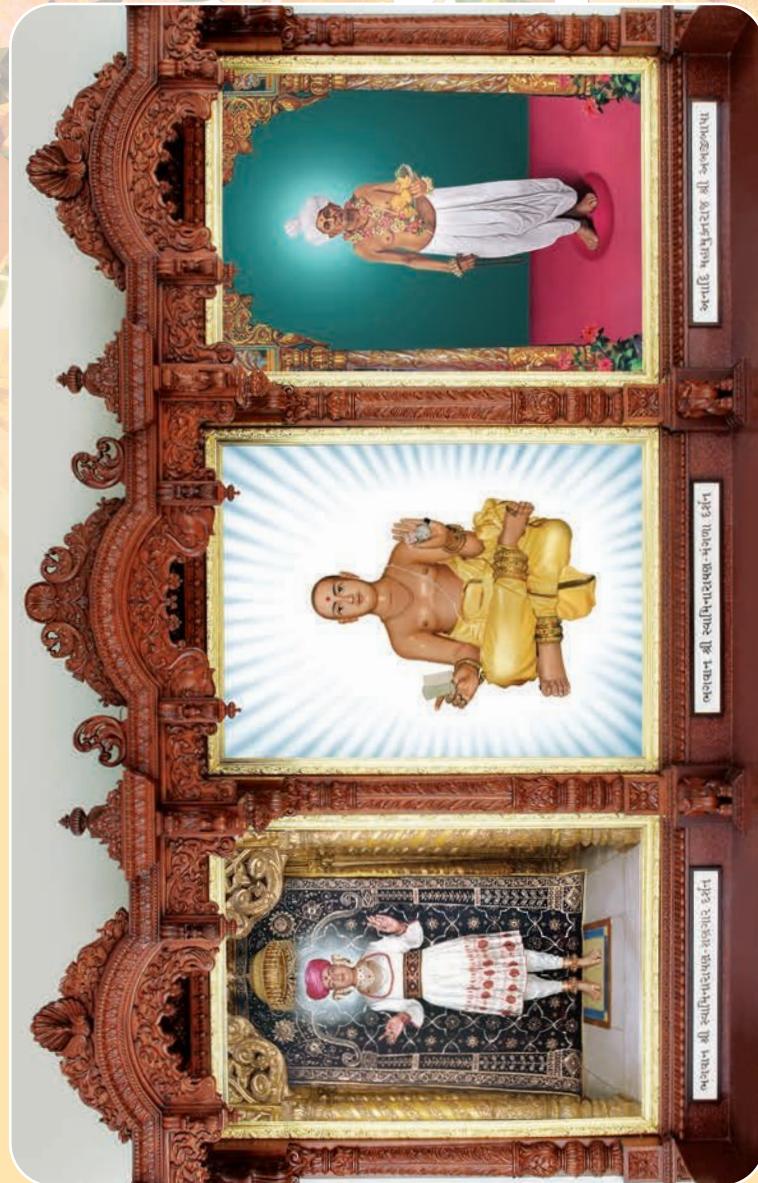

सर्वोपरी उपास्य मूर्ति
पूर्ण पुरुषोतम श्री स्वामिनारायण भगवान

॥ ਗਾਰਥੁ ਦੁਰਮਾਨ 'ਪ੍ਰਿਣ ਸ਼ਿਵ ਚਾਰਣ ਗਾਰਨਿਆਨ
॥ ਤਾਰ ਮਾਲੁ ਸਿਖੀ ਪਿਸ 'ਤਰੈ ਮਦਿ ਸਾਡ ਅਖੈਂ ॥
॥ ਤਿਲ ਮ ਜਿਟਾ ਜੁਕਾਇ 'ਜਾਸਥ ਰਤਨੀ ਜੁਗਾਨ ਰਤਨੀ
॥ ਤਾਰ ਤੇ ਏਤ ਨਾਲੁ 'ਪੁਰੋਤ ਰਘੁ ਸਾਹਿਬਨ ਪੁਰ
॥ ਤਾਵਾਦਿ ਤੁਮਾਂਛੇਹਾਂ 'ਨਾਰ ਫਲ ਤਾਵਾਦਿ ਤੁਮਾਂਛੇਹਾਂ

બાળ - દ્વારા - ઉપાસના ખંડ - જીવાણ (ભાગીદાર)

॥ रे सिवध्युमा राह राह, लूळिछ कुणार त्रासताउर॥
॥ रे सिना मज्जाल हेवि, द्विराह मन्त्र शेर गिर माल हिव॥
॥ रे तिनमि धेह रम ईस, धिरासाराम, त्रिकमटि देव. रे॥
॥ रे सिवध्युमा राह राह, लूळिछ कुणार त्रासताउर॥

॥ रे टिट अःक्षु झुल बहू, द्विराह मन्त्र शेर गिर माल हिव॥
॥ रे त्रिकमटि धानोकराह, त्रिवार साराखाम धि रह रहिं॥

દાન-દ્વારા-ઉપાસના ખંડ-(અહેનો) (

અર્પણ

અનંતકોટિ મુક્તના સ્વામી

અને સદા સાકાર

દિવ્ય મૂર્તિ એવા પરમ કૃપાળુ

શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાના

ગૂટ રહ્ય જ્ઞાનને સમજાવનારા,

એ મહાપ્રભુના સુખનિધિ સ્વરૂપનું સર્વોપરીપણું

સર્વત્ર પ્રવત્તિવનારા અને અનાદિમુક્તની

સર્વોત્તમ સ્થિતિનો અનુભવ કરાવનારા

- આ રીતે સમગ્ર સત્સંગ ને માનવકુળ

પર મહદું ઉપકાર કરનારા પરમ દયાળુ

અનાદિ મહામુક્તરાજ

પ. પૂ. શ્રી અબજુલાપાશ્રીના

ચરણકમળોમાં સાદર સમર્પિત

રહસ્યજ્ઞાન પ્રદાતા
અનાંદિ મહામુક્તરાજ શ્રી અબજુબાપા

અદ્ય

શ્રીજમહારાજ તથા બાપાશ્રીના

સર્વોપરી તત્ત્વજ્ઞાનને વૈજ્ઞાનિક પરિપ્રેક્ષયમાં પ્રસ્તુત
કરી આધ્યાત્મિક, સામાજિક તેમ જ શૈક્ષણિક ક્ષેત્રે,
અભિતીય યોગદાન આપનાર, ધર્મશુદ્ધિ, વહીવટશુદ્ધિ ને
ચાચિશ્યશુદ્ધિના પ્રખર હિમાયતી તથા ચૈતન્યનું ઉર્ધ્વર્કરણ
કરવારૂપ બ્રહ્મયજ્ઞાની આહલેક જગાડવા સર્વજીવહિતાવહ
સંસ્થા ‘શ્રી સ્વામીનારાયણ ડિવાઇન ભિશન’નું
સ્થાપન કરનાર કરુણામૂર્તિ સદગુરુવર્ય
અનાદિ મુક્તરાજ પૂજયશ્રી નારાયણભાઈના
ચરણકમળમાં શતકોટિ વંદન !

संस्थापक

અનાંદ મુક્તરાજ
પૂજ્યશ્રી નારાયણભાઈ ગીગાભાઈ ઠક્કર

..... સંપાદકીય વિશેષ .....

શ્રી સ્વામિનારાયણ ડિવાઇન મિશન એવી ગ્રંથશ્રેણી પ્રકાશિત-સંપાદિત કરવા ઉત્સુક છે કે જે સમગ્ર માનવજાત માટે કલ્યાણકારી હોય અને જેના વાચનથી ભારતીય સંસ્કૃતનો ઉચ્ચતમ હેતુ બર આવતો હોય.

વર્તમાન બુદ્ધિયુગમાં ઉચ્ચ શિક્ષણનો વિસ્તાર પ્રતિદિન વધતો જાય છે. ઉચ્ચ શિક્ષણનો મૂળભૂત હેતુ જીવનમાં ઉચ્ચતર મૂલ્યો પ્રસ્થાપિત કરવાનો છે અને જીવનનું ઊંચામાં ઊંચું મૂલ્ય પરમાત્માના પરમસુખનો અનુભવ કરવો તેમાં રહેલું છે. આ હેતુઓ તરફ દોરી જવામાં આ ગ્રંથશ્રેણી સહાયભૂત બને એવી અપેક્ષા છે.

શિક્ષણ, વિજ્ઞાન ને યંત્રવિદ્યાના સતત વધતા જતા વ્યાપને આપણે એવી રીતે ટાળવો છે કે એ કેવળ ભૌતિક સુખની પ્રાપ્તિનાં સાધન બની ન રહેતાં, માનવીના આંતરિક વિકાસમાં ઉચ્ચતમ મદદગાર બની રહે; સાથોસાથ આપણે એવી સમજણા પ્રસારવી છે કે ઉલ્કાંતિનું અંતિમ લક્ષ્ય ઉત્તરોત્તર વિકસીને પરમાત્માના દિવ્ય સુખમાં મળી જવામાં છે.

દિવ્યાનંદની પ્રાપ્તિ માટે સતત વિકસતા જવાની પ્રાકૃતિક અંત: પ્રેરણા માનવને ઈશ્વરે આપેલી અણમૂલ બક્ષિસ છે. તે એવું સૂચયે છે કે આપણે સૌ સાથે મળીને એવી સામાજિક, આર્થિક ને રાજકીય પરિસ્થિતિનું નિર્માણ કરીએ કે જેથી જીવનના ઊર્ધ્વીકરણની પ્રક્રિયા નિર્બાધ રીતે પૂર્તી મોકઢાશથી ખીલી ઉઠે. આ કાર્યને વેગ મળે એવા પ્રેરણાદારી સાહિત્યનું સર્જન કરવાનું આવશ્યક છે.

માવનજાતના આધ્યાત્મિક અને સામાજિક શ્રેય માટે શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાને, જીવનને સતત ઊર્ધ્વ બનાવી, આત્માંતિક દિવ્ય સુખને પમાય એવો સર્વસમન્વયી જ્ઞાનમાર્ગ

પ્રથાપિત કરેલ છે; તેમની શ્રીમુખવાળી ‘વચનામૃતમ्’ તથા ‘શિક્ષાપત્રી’માં એ તત્ત્વજ્ઞાનનું ઊંડાણ અનન્ય છે અને સવિસ્તર સરળ ભાષામાં પ્રસ્તુત થયેલ છે. તદ્દિપરાંત પોતાના બ્રહ્મનિષ્ઠ સંતો ને ગૃહસ્થી મુક્તપુરુષો દ્વારા સર્વહિતાવહ સાહિત્ય પણ વિપુલ પ્રમાણમાં તૈયાર કરાવ્યું છે.

ઉપરોક્ત ગ્રંથોમાં સર્વગ્રાહ્ય ભારતીય સંસ્કૃતિ ને જીવન જીવવાની ખરી દિશા બતાવવામાં આવી છે. તેથી આ ગ્રંથશ્રેણીમાં સર્વજ્ઞનો-પૂર્વના હોય કે પાણીમના, સૌને દિવ્યતા તરફ દોરી જવામાં પથદર્શક નીવડે એવા એ આદર્શો તથા જ્ઞાનને અવચ્ચિન જ્ઞાનના પ્રકાશમાં રજૂ કરવાનો ઉત્તમ પ્રયત્ન કરવામાં આવશે. અમને ખાતરી છે કે તેનાથી માનવજીવનમાં સંવાદિતા આવશે ને આધુનિક જીવનની વિષમતા ધીરે ધીરે ઓછી થતી જઈ દૂર થાય જશે.

ભારત કે વિશ્વનું અન્ય સાહિત્ય કે જેમાં દશાવિલ વિચારો અમારા ઉદ્દેશો સાથે સુસંગત હશે તો તે પણ આ ગ્રંથશ્રેણીમાં આવરી લેવામાં આવશે.

અમારી ઇચ્છા એવી છે કે આ ગ્રંથશ્રેણીનાં પુસ્તકો ફક્ત ગુજરાતી ભાષામાં જ નહિ બલ્કે હિન્દી, અંગ્રેજી વગેરે ભાષાઓમાં પણ પ્રકાશિત કરવાં, જેથી અન્યભાષી વાચકોને પણ આ ગ્રંથશ્રેણીનાં પુસ્તકોનો લાભ મળે.

મિશનની આ પ્રવૃત્તિને સફળતા બદ્ધવામાં સૌનો સાથ-સહકાર ઇચ્છીએ છીએ અને મિશનના સર્વ કાર્યમાં સદૈવ પ્રભુકૃપા ભળે એ જ અભ્યર્થના.

દાસાનુદાસ

નારાયણભાઈ ગી. ઠક્કર

સ્થાપક પ્રમુખ

શ્રી સ્વામિનારાયણ ડિવાઇન મિશન

સં. ૨૦૪૨, શ્રીહરિજયંતી

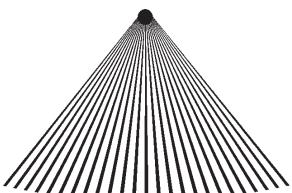
એપ્રિલ ૧૮, ૧૯૮૬

અમદાવાદ

॥ श्री स्वामिनारायणो विजयतेतराम् ॥

ધ્યાન

પૂજયશ્રી નારાયણભાઈએ સમજાવેલ સર્વોચ્ચ
પ્રતિલોમ ધ્યાનની અનુભવસિદ્ધ રીત

સર્વજુવહિતાવદ ગ્રંથમાળા

૪૩

: સંસ્થાપક :

● અ. મુ. પ. પૂ. શ્રી નારાયણભાઈ ગી. ઠક્કર ●

શ્રી સ્વામિનારાયણ ડિવાઈન મિશન

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૧૩

શ્રી સ્વામિનારાયણ ડિવાઈન મિશન

સર્વજીવહિતાવહ ગ્રંથમાળા

● પ્રકાશન સમિતિ ●

: પ્રેરક - માર્ગદર્શક :

● અ. મુ. પ. પૂ. શ્રી નારાયણભાઈ ગી. ઠક્કર ●

શ્રી સ્વામિનારાયણ ડિવાઈન મિશન, અમદાવાદ

(રજિ. નં. ૬/૪૫૪૬/અમદાવાદ : ૧૯૮૧)

ઇન્કમટેક્સ એક્ઝેપ્શન પ/સ ૮૦(G)૫

દ્વિતીય આવૃત્તિ

પ્રતિ : ૨૦૦૦

૨૦૧૮, ૧૬, ફેબ્રુઆરી

સં. ૨૦૭૪, ફાગણ સુદ એકમ

સેવા મૂલ્ય : રૂ. ૧૦/-

પ્રકાશક

શ્રી સ્વામિનારાયણ ડિવાઈન મિશન

C, સર્વમંગલ સોસાયટી, પૂજ્યશ્રી નારાયણભાઈ માર્ગ

નારણપુરા, અમદાવાદ - ૩૮૦૦૧૩. © ૦૭૯-૨૭૬૮૨૧૨૦

E-mail : info@shriswaminarayandivinemission.com

Website : www.shriswaminarayandivinemission.org

: મુદ્રક :

મુદ્રણ સંસ્કાર;

મુદ્રણ પુરોહિત, સૂર્યા ઓફસેટ,

ાંબલી ગામ, અમદાવાદ.

નિવેદન

મનુષ્ય જીવનના સર્વોચ્ચ લક્ષ્ય એવી પ્રભુ પ્રાપ્તિ માટે પરમાત્માના સ્વરૂપનું ધ્યાન અને તે સ્વરૂપની અનન્ય ઉપાસના એ અત્યંત અનિવાર્ય ને અમોઘ સાધન છે. વિશ્વમાં અનેક પ્રકારના ધ્યાન માર્ગો છે. તેમાંના કેટલાક શરીર અને મનના સ્વાસ્થ્ય માટે ઉપયોગી છે; કેટલાક આત્મોન્તતિ માટે, તો કેટલાક યૌગિક શક્તિઓ અને સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયોજાય છે. શાસ્ત્રોમાં પણ સાંગ, ઉપાંગ, સલિલ ને સપાર્ષદ એવા ધ્યાનના પ્રકાર છે. કેટલાક ધર્મોમાં ધર્મધ્યાન, શુક્લધ્યાન, પ્રેક્ષાધ્યાન, વિપશ્યના, સક્રિય ધ્યાન વગેરે અનેક ધ્યાનના પ્રકાર છે. અહીં આપણો જે ધ્યાનની વાત કહેવા માગીએ છીએ તે ધ્યાનના અનેક પ્રકારોમાંનો સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રકાર તેવા પ્રતિલોમ ધ્યાનની વાત છે. જેના દ્વારા પ્રભુના દિવ્ય સ્વરૂપની પ્રાપ્તિની સાથે સાથે પુરુષોત્તમરૂપ એવી અનાદિમુક્તતની આત્યંતિક કલ્યાણની સ્થિતિ ઉપલબ્ધ થાય છે.

સર્વોપરી ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણો પણ શ્રીમુખવાણી વચ્ચનામૃતમાં અમદાવાદ પ્રકરણના પ્રથમ વચ્ચનામૃતમાં અષ્ટાંગયોગના પ્રશંસનિય ઉત્તમ અંગ એવા ધ્યાનને ત્વરિત સિદ્ધદશા પ્રાપ્તિ માટે અતિ મહત્વ આપેલું છે. શ્રીજમહારાજના દિવ્ય સંકલ્ય સ્વરૂપ એવા પરમ કૃપાળુ શ્રી અબજીબાપાશ્રીએ પણ મૂર્તિરૂપ થઈ મૂર્તિના ધ્યાનની જ અગત્ય સ્વીકારી છે. આવા પ્રતિલોમ ધ્યાનની લટક, જેમને

સહજ સિદ્ધહસ્ત હતી એવા આપણા પરમ શ્રદ્ધેય અનાટિ મુક્તરાજ પૂજ્યશ્રી નારાયણભાઈએ ધ્યાનમાર્ગના ખપવાળા મુમુક્ષુ માટે સરળપણે તેમ જ સચોટપણે ઉપયોગી થાય તેવા ઉદ્ઘાત હેતુથી પોતાની વાણી દ્વારા સમજાવી આપણાને ચિરકાળ માટે ઉપકૃત કર્યા છે. એ દિવ્ય ઉપદેશામૃતમાંથી કેટલાક ભાગનું ધ્વનિમુદ્રણ (ઓડિયો સીડી) તેમ જ તેના શ્રુત લેખનની દ્વિતીય આવૃત્તિ અત્રે સત્સંગ સમક્ષ મૂકતાં અમે અત્યંત હર્ષની લાગણી અનુભવીએ છીએ.

આવા અનુભવસિદ્ધ મહામુક્તની દિવ્યવાણી એટલી પ્રભાવક છે કે તે ચૈતન્ય પરના આવરણો દૂર કરી, ચેતના શક્તિ જાગૃત કરી તેને પ્રભુપ્રાપ્તિને માર્ગો સરળપણે પ્રગતિ સધાવે છે તે નિર્વિવાદ છે. જે મુમુક્ષુઓ આ પદ્ધતિ પ્રમાણો ધ્યાન કરી પોતાનું શ્રેય સાધવાનો પ્રયાસ કરશે તેમની ઉપર પ્રભુની તથા સદ્ગુરુની પ્રસન્નતા ચોક્કસ ઉત્તરશે.

સ. ૨૦૭૪, ફાગુણ સુદ એકમ
ઈ. સ. ૨૦૧૮, ૧૯ ફેબ્રુઆરી

પ્રકાશન સમિતિ
શ્રી સ્વામિનારાયણ ડિવાઈન મિશન

પૂજયશ્રી નારાયણભાઈએ પ્રબોધેલ
અનુભવસિદ્ધ ધ્યાનની રીત

ધ્યાન

પરમ કૃપાળુ શ્રીજમહારાજ, તેમના અનાદિ મહામુક્તરાજ અબજીબાપા, સદ્ગુરુઓ તથા આ દિવ્ય સભાને કોટાન કોટી વંદન કરું છું.

મહારાજ એમ કહે છે, કે હું તમને ઓળખાયો એ તમારું પરમ ભાગ્ય છે એ વાત તો ચોક્કસ કારણ કે બધા અવતારો પછી અવતારી એવા મહાપ્રભુ પ્રગટ થયા અને એ જેમને ઓળખાય, એમણે પોતે કેટલા સુકૃત કર્યા હોય! ઘણા બધા સુકૃત કર્યા હોય, ત્યારે એ મહાપ્રભુ ઓળખાય. એ ઉપરાંત સારો જોગ મણે, કે જેમાં રહીને ભગવાન સ્વામિનારાયણના સ્વરૂપનું યથાર્થ જ્ઞાન થઈને લક્ષ્યાર્થ થાય.

આપણાને જોગ તો સારો મળ્યો છે! એક ફરિયાદ એવી હોય છે કે મહારાજ ને આવા મુક્તો મળ્યાં ત્યારે ઘાટ સંકલ્પ બંધ થતા નથી. ધ્યાન કરતા બીજા વિચારો આવે, મૂર્તિ બરોબર દેખાય નહિ અને સુખ આવે નહિ. તેમાંય મહારાજે તો મૂર્તિમાં રાખ્યા છતાંય આવું કેમ બને? મહાપ્રભુ ઓળખાયા, પૂર્વ ઘણા સુકૃત કર્યા હોય, ઘણા પુણ્ય, તપ-જપ કર્યા હોય, તો જ બને.

ઇતાં, પણ આમ કેમ! ગુજરાતીતાનંદ સ્વામી પોતે એમ કહે છે કે, ઘાટ-સંકલ્પનો અભાવ એ જ અક્ષરધામનું સુખ. ભગવાનની મૂર્તિ સંભારતા જો ઘાટ-સંકલ્પ બિલકુલ ન થાય અને મહારાજની તદકાર મૂર્તિ આપણાને અંતર્વૃત્તિએ દેખાય, તો એ અક્ષરધામનું સુખ.

હવે વસ્તુ એમ છે કે મહારાજનું સ્વરૂપના— અંગ્રેજીમાં ‘Concept’ કહે, ગુજરાતીમાં ‘તેનો સ્પષ્ટ ઘ્યાલ’. હવે સ્પષ્ટ ઘ્યાલ શું? કે મહારાજનું સ્વરૂપ — આપણો ઉપર ઉપરથી આખો આભાસ જોઈએ છીએ, પણ મૂર્તિ જેમ છે એમ નથી ધારતા. આપણાને લાગે કે મહારાજ જ હોય, પણ જેમ તમે મને દેખો ને હું તમને જોઈ શકું, એટલી જ સ્પષ્ટ રીતે અંતર્વૃત્તિએ દેખાય, ત્યારે આંખ સામે મૂર્તિ હોય ને આંખ ઉઘાડીને ય મૂર્તિ જ હોય અને પછી આંખ બંધ કરી એ જ મૂર્તિ પ્રતિલોમપણો ચૈતન્યમાં જોઈ. ચૈતન્ય નિરાકાર છે. ભગવાનનું તેજ જે પ્રકાશ, એ પણ નિરાકાર. તો નિરાકાર ન નિરાકાર એ રીતે સાથે એકતા તો થાય જ ને? આ ટ્યુબલાઈટ સાથે સૂર્યના પ્રકાશની એકતા તો થાય છે, નહિતર તો સૂર્યનો પ્રકાશ એક બાજું રહે ને ટ્યુબલાઈટનો એક બાજુ! એમ નથી બનતું. ત્યારે આપણાં ચૈતન્યને અક્ષરધામરૂપ બનાવી દઈએ.

અક્ષરધામરૂપી એકતા આમ ધ્યાનનો એક પ્રકાર છે, કે આપણો એમ માનીએ કે આપણો ચૈતન્ય પ્રકાશ તેજોમય સ્વરૂપ છે. એ તેજોમય આપણો અક્ષરધામનાં તેજ સાથે વીલીન થઈને મહારાજની મૂર્તિ એ જ તેજમાં ધારવી — દેખાય. કારણ કે ચૈતન્ય નિરાકાર એને વળી આંખો કેવી? ચૈતન્ય! સમગ્ર ચૈતન્ય ભલે નિરાકાર, ચૈતના નિરાકાર પણ એ સમગ્ર ચૈતન્ય આંખનું કામ કરે. કાનનું કામ કરે, દસેય હંડ્રિયોનું કામ કરે — દિવ્ય

સ્વરૂપે! આજો ચૈતન્ય એ નેત્ર છે! હવે એ ચૈતન્યમાં મહારાજની મૂર્તિ જોવાની. ધારો કે આ મૂર્તિ તમે ધારતા હોય, બદલ બદલ નહિ કરવાનું. ઘડીકમાં પેલી મૂર્તિ, ઘડીકમાં આ. જુઓ, અહીં કેટલાય સ્વરૂપ છે. એક, બે, ત્રણ, ચાર! ચાર સ્વરૂપ તો છે જ. તો એ ચારેય સ્વરૂપ ભલે રાખ્યા. પણ એ ચારેય સ્વરૂપમાંથી જે સરસ લાગે, અથવા બીજું કોઈ સ્વરૂપ ક્યાર્થ જોયું હોય, એમનો ફોટોગ્રાફ પાડી લેવો. અને પછી એ સ્વરૂપ કેમ જોવું? અક્ષરધામ સાથે પોતાના આત્માને મિલાવી, એટલે આ દેહ રહ્યો હવે? ચૈતન્ય તો નિરાકાર છે! આ દેહ તો સાકાર છે! તો દેહને તો ભૂલવો જ પડે કે નહિ, ભૂલવામાં શું? નથી એમ ધારી લઈએ! It is not! એ વિચાર જ બંધ કરી દેવો, બિલકુલ. હવે એમ ધારીએ કે તેજનો સમૂહ છે. એમની સાથે આપણા આત્માની એકતા છે. એ આપણો એ શાબ્દ કોણ બોલે છે? આત્મા પોતે જ પોતાને કહે છે! કે આપણા આત્મા – એટલે આપણા આત્માનો અર્થ તો એ થાય ને કે આપણો જુદા ને આત્મા જુદા? એમ નહિ! આત્માને આત્મા પોતે બોલે છે કે આપણા આત્માની ભગવાનના સ્વરૂપ સાથે એકતા કરીએ. અને તેજની અંદર તેજના સમૂહમાં મહારાજની મૂર્તિ ધારીએ. આ એક ધ્યાનનો પ્રકાર. હવે આ ધ્યાનના પ્રકારથી Concentration એ મૂર્તિ ઉપર કરવું પડે ને? તો સન્મુખ ભાવ તો રહ્યો નહિ ને! ચૈતન્ય તેજ સાથે એકરૂપ થઈ ગયો, બરાબર? અચછા! તો તેજ સાથે એકરૂપ થઈ ગયો, તો આખા તેજનાં સમૂહની અંદર એ મૂર્તિ, એ ચૈતન્ય એના આણુએ આણુ નેત્ર બનીને જુએ છે અને પછી આંખ ઊઘાડીએ અને તે મૂર્તિ જોઈએ અને પછી તેજના સમૂહમાં મૂર્તિ ચૈતન્યે કરીને જોવાય, બરોબર?

હવે આની સાથે બીજી એક વાત કરી દઉં, ધ્યાનની કે એ

ચૈતન્ય પ્રકૃતિ અને શ્રીજમહારાજના પ્રકાશરૂપ ચૈતન્ય પ્રકૃતિ, એ બે જુદી વસ્તુ છે. ટ્યુબલાઈટનો પ્રકાશ અને આ (દિવસનો) પ્રકાશની એકતા છે, પણ તેમાં અલગપણું પણ છે. તો મહારાજની પ્રકાશરૂપ જે ચૈતન્ય પ્રકૃતિ તે આપણા ચૈતન્યને ધીમે-ધીમે-ધીમે સાકાર બનાવી દે છે. જેમ વાયુ તો એ નિરાકાર છે એમાંથી પ્રવાહી બને તેમાંથી બરફરૂપી ઘન પદાર્થ બને. તેમ ભગવાનની દિવ્ય ચૈતન્ય પ્રકૃતિ તે પ્રકાશરૂપ, એ આપણી ચૈતન્ય પ્રકૃતિ જેને આપણે એની સાથે મિલાવી દીધી, એને ધીરે-ધીરે-ધીરે સાકાર બનાવે છે. અને એ સાકાર જગ્યા રોકતી નથી. કારણ કે એ દિવ્ય છે. ભૌતિક પદાર્થના તમામ ગુણધર્મોથી એના ગુણધર્મો તદ્દન અલગ છે. બે વસ્તુ હોય તો આમ ગણીએ તો (બે જુદી-જુદી વસ્તુઓ હાથમાં લઈ સમજાવે છે.) બે અલગ અલગ જગ્યા રોકે છે કે નહિ? અંદર જતી રહે છે? ના, તો એવું નથી! આપણો ચૈતન્ય દિવ્ય સાકાર બને. જો ચૈતન્ય દિવ્ય સાકાર બને તો એક તેજ બીજા તેજ સાથે ભળી જાય છે કે નહિ? એક શક્તિ બીજી શક્તિ સાથે ઓતપોત થઈ જાય છે કે નહિ? હીટ (ઉષ્ણા) એક બાજુ, એક બાજુ લાઈટ (પ્રકાશ), એક બાજુ સાઉન્ડ (ધ્વનિ) એવું કાંઈ અલગ અલગ રહે છે? એ એક બીજા સાથે મર્જ (Merge) થઈ (ભળી) જાય છે, બરોબર? હીટની અંદર લાઈટ, લાઈટની અંદર સાઉન્ડ. અને પછી આપણો અલગ પાડીએ એ વાત જુદી.

એવી જ રીતે એ દિવ્ય સાકાર જ્યારે બને ને, ત્યારે તે ચૈતન્ય કોનું ધ્યાન કરતો' તો? સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું !! સર્વોપરી પરમાત્માનું!! એ સર્વોપરી પરમાત્મા એ જ છે. જેની સાથે એ ચૈતન્ય જ્યારે એકરૂપ થતો'તો, ત્યારે એ પ્રભુ જેવો જ દિવ્ય સાકાર થઈ જાય છે, અમુક સમયે. આ ધ્યાન કરો પહેલા.

અને જ્યારે જ્યારે એકરૂપ થઈ જાય ત્યારે એની એટલી એકતા થાય છે કે ભગવાનના મસ્તકે મસ્તક ને ચરણો ચરણ, બધું એકરૂપ લાગે! અને પછી ભગવાનની જો કૃપા ઉત્તરે એમ કરતાં કરતાં તો સુખ આવવા માંડે, જેમ પાણીમાં પડીએ ને ઠંડું લાગે, લાગે ને? પાણીનો હોજ હોય ને અંદર ફૂદકો મારીએ તો કેવી મજા પડે ને? તરવેયો હોય, Swimming (તરવું) કરે, એને મજા નો પડે? તો તે સુખનો અનુભવ થાય ત્યારે એની વાત જુદી થઈ જાય! રોમ રોમ સુખરૂપ ભોગવે છે. રોમ રોમ શું? ત્યારે આપણને અત્યારે આંહી મારે તો થોડુંક ખબર પડે? કે બધેય થોડું થોડું? આ સુખનો અનુભવ એવો છે કે સમગ્ર રીતે જેમ લાડવામાં જુદી જુદી વસ્તુ ના હોય? લાડવો બનાવે તો ખાંડ, ગોળ, ધી, એચ્યલી એ બધાનો સ્વાદ જેમ ભેગો આવે ને? એમ મહારાજની મૂર્તિનું સુખ વિવિધ હોવા છતાંય એવું સરસ લાગે છે. ત્યારે વિવિધતાનો અનુભવ થાય છે. હવે લાખો વર્ષ થઈ જાય, અનંત જન્મ થઈ જાય, અનંત જન્મથી ચાલે છે હોં! જ્યાં સુધી પરમ પદ ન પમાયને. આ રીતે અક્ષરધામમાં મૂર્તિ ભગવાનના પ્રકાશ સાથે મિલાવીને ધ્યાન કરવું તો સહેલું થઈ ગયું!

મહારાજ જ જોઈએ તો કાંઈક લક્ષ્ય inward થાય. અંદર ભીતર તરફ આપણું આખું લક્ષ્ય ચૈતન્ય કેન્દ્રિત થાય ત્યારે આ મૂર્તિ ધારતાં હો, તો એ મૂર્તિ તમને પ્રત્યક્ષ લાગે એવી ને એવી દેખાય - વાર લાગે. તમે બ્રમર ધારો તો બીજા દિવસે પાછો, Concept (સ્પષ્ટ જ્યાલ) સમજાણો પણ જોવામાં unclear (અસ્પષ્ટ) થઈ જાય - એવું ને એવું ન દેખાય. એવી ને એવી આંખ દેખાવી જોઈએ તો એ આંખ ઉપર કેન્દ્રિત કરવું પડે કે નહિ કો? આખું સ્વરૂપ પાંકું કરવું. સમજો પહેલાં! સુખ તો ત્યારે જ

આવે કે નહિ? મજા તો ત્યારે જ પડે ને? તો ભગવાનનું દરેક અંગ એટલું બધું રમણીય છે કે ભગવાન પોતે જ મનુષ્યરૂપે પ્રગટ થાય તો યે એટલું સૌંદર્ય લઈ અને ન પ્રકાશી શકે. જો પ્રકાશે તો જીવો બધાય ખેંચાઈ જાય, બધી પ્રવૃત્તિઓ બંધ, આખું ઠપ્પ-જગત. એક પણ અંગ એવું નથી કે જે અતિ સુંદર ના હોય! એટલું Symmetrical (સમરૂપ) છે! દરેકે દરેક અંગ કેટલું રમણીય લાગે છે! એ કિશોર મૂર્તિ આઠ વર્ષના બાળક જેવી નિર્દોષ હોય છે. એકદમ Innocent (નિર્દોષ) ત્યારે આ ધ્યાન કરતાં કરતાં જ્યારે સાકાર નિશ્ચય કરે, જે સ્વરૂપનું ધ્યાન કરતાં હોય ને! એ સ્વરૂપ અતિ રમણીય એક જબકારામાં થઈ જાય (ચપટી વગાડી) આખું પલટાઈ જાય. એ સ્વરૂપ – જે મૂળ સ્વરૂપ છે પ્રભુનું એ અતિ રમણીય છે.

એમ પ્રતિલોમ ધ્યાન કરતાં કરતાં મહારાજની મૂર્તિ, નાસિકા જેવી હોય, એવી જ દેખાવી જોઈએ. એક જ મૂર્તિ. ત્યારે મંદિરોમાં જાવ દર્શન કરવા તો એ જ મૂર્તિ સામે જોવી. ખૂબ પાંદું કર્યું હોય તો સામું તરે ને! આંખ સામું? આંખ સામે એક આભાસ થાય કે નહિ મૂર્તિનો? બહુ અભ્યાસ થાય ત્યારે આ મૂર્તિ – જોવા જાવને તો આ જ મૂર્તિ સામે આબેહૂબ દેખાય. કારણ કે એ દૃઢ થઈ ગઈ. અભ્યાસ કરજો. આપણો ક્યાં અભ્યાસ કર્યો છે? હજી તો શરૂઆત પણ નથી કરી. અઢાર વર્ષ સુધી અભ્યાસ કર્યા કર્યો ત્યારે માંડ રોટલો કમાતા થયા. બરાબર? અથાગ પરિશ્રમ આખો દિવસ મહેનત કરવાની – સવારથી સાંજ સુધી. આખો મહિનો મજૂરી કરે ત્યારે પાંચ-છ હજાર રૂપિયા હાથમાં મલે, આવી મોંઘવારીમાં.

તમે કેટલો પરિશ્રમ કર્યો? એ પરિશ્રમ કરતાં કંટાળો લાવીએ છીએ? લહેરથી કરીએ છીએ. તો પછી આ

મહાપ્રભુજીના દર્શન કરવા હોય તો કેટલો આનંદ થવો જોઈએ? તો શરૂઆત કરીએ છીએ. રાતો રાત થઈ જાય? તો પરમપદને પામવું હોય તો થોડોક સમય તો કાઢવો પડે ને? તો મહારાજ કહે છે. બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં વહેલા ઉઠી જવું. રાત્રે જાગી જાવ તો તે સમયે શાંતિ હોય અથવા જે સમયે સાત્ત્વિક ગુણ પ્રવર્તતો હોય એ વખતે ધ્યાન કરવું કે જેથી બીજા ઘાટ-સંકલ્પ આવરણ કરે નહિ. બરોબર? ત્યારે મહારાજની મૂર્તિમાં આવરણ કરનાર માયા જતી રહી. તો એક વસ્તુનું ધ્યાન રાખો.

બીજી વસ્તુ એ કે એ પ્રયત્નની સાથે સમજ લ્યો નિશ્ચે, કે આ દેહ તો જેમ પેલામાં (આગળ કહું તેમ) ભૂલી ગયા, તેમ દેહ જ ભૂલી જઈએ. (ખોળામાં પ્રતિમા સ્વરૂપને રાખીને) મહારાજને આમ રાખે છે ને ઘણીવાર — પ્રતિલોમ. તો આપણું કાર્ય નિશ્ચિત છે કે નહિ? ત્યારે આવું ધ્યાન કરતા તે કંઈ ભૂલવું પડતું નથી. ભગવાન — પ્રભુજ Shines in him. (ભગવાનનો પ્રકાશ તેનામાં જળકે છે.) બીજાને એ આવિર્ભાવથી કુદરતી, અંદરથી જ અસર થાય છે કે આ માણસ કોઈ જુદી જાતનો છે. આપણે અત્યારે એક સ્થિતિમાં હોઈએ, જ્યારે પરિવર્તન પામીએ ત્યારે જુદી જ કક્ષામાં જઈને ઊભા રહીએ કે નહિ! તો જ્યારે આ પ્રકારનું ધ્યાન એ પૂર્ણ યોગ છે. કેટલું સરળ ભગવાને બતાવ્યું! અષ્ટાંગ યોગ સાધવો, હઠ યોગ સાધવો એ કેટલી માથાકૂટની વાત! અને તે અત્યારના યુગમાં? Is it ever possible? (શું આ શક્ય છે?) એના પુસ્તકો વાંચીને શું કરવાના? જે પુસ્તકની અંદર રહેલું જ્ઞાન આપણા જીવન ઘડતરમાં કામ ન આવે તો તેનો ઉપયોગ ખરો? જે ભોજન ખાવામાં જ કામ ના આવે તો એ ભોજન કામનું ખરું? તો જગત આખું પુસ્તકોના ખડકલાના ખડકલા પડ્યા છે. પણ એ

કામના શું? તો કે જીવન ઘડતરમાં ઉપયોગ થાય એ કામનું તો મને એમ લાગે છે કે બધા પ્રશ્નોનો ઉકેલ શ્રીજમહારાજની મૂર્તિ. જેમ અનેક રોગની ઔષધિ એક, અના જેવું છે. અનેક પ્રશ્નોનો ઉકેલ એ ભગવાનનું રમણીય સ્વરૂપ.

મહારાજ કે' મને બધાય કરતા નિઃસ્વાર્થ પ્રાર્થના વધુ ગમે છે. એ Selfless (નિઃસ્વાર્થ) પ્રાર્થના ભગવાનના સુખ તરફ દોરી જનારી છે. માટે that Selfless prayer is very important. (તે નિઃસ્વાર્થ પ્રાર્થના ખૂબ જ અગત્યની છે.) તો ભગવાનને પ્રાર્થના કરીએ તો જરૂર ભગવાન આપણા ઉપર કૃપા કરે. સૂર્યના પ્રકાશમાં આપણો બેઠા હોઈએ. તો સૂર્યનારાયણને કહેવું પડે કે અમારા ઉપર પ્રકાશ ફેંક, પણ છતાં કહેવું પડે. કહેવાની જરૂર નથી છતાં પણ કહેવું પડે. એ એટલા માટે (કે) એ તડકાનો – એ દિવ્ય પ્રકાશનો આપણા ચૈતન્યને અનુભવ થતો નથી. એટલે અનુભવ કરવા માટે આવરણ છે, એને બેદવા માટે Prayer is the powerful weapon. (પ્રાર્થના એ શક્તિશાળી હથિયાર છે.) બરાબર? એટલે મહારાજને ગમતી વસ્તુ. તો મહારાજના સ્વરૂપને પ્રાર્થના Selfless (નિઃસ્વાર્થ) કરવી. એ તો સરસ રીતે રોજ કરવી અને મહારાજને કહેવું કે હે મહારાજ! તમારી કૃપા ઉત્તરે તો જ તમારું સ્વરૂપ મને સરસ દેખાય, બરોબર? બધાય મારા સંકલ્પ-વિકલ્પ દૂર થઈ જાય. તો નખથી શિખા પર્યત મૂર્તિ પહેલા દંડ કરવી. એક જ સ્વરૂપ રાખવું. પ્રયત્ન કરવો. આ એક સૌભાગ્યની વાત તો ખરીને? પછી જુઓ કે આપણને એમ લાગશે કે આપણો કંઈક પહેલાં કરતા બદલાયેલા છીએ. બરોબર? આગળ વધ્યા છીએ એવું લાગશે. તમે બીજા ગમે એટલા પ્રયત્ન કરો. તો પણ પંદર વર્ષ, વીસ વર્ષના થાઓ, ત્રીસ

વર્ષના થાઓ કે ચાલીસ વર્ષના થાઓ, તો તમે છો તેવી ને તેવી સ્થિતિમાં તમને લાગશો. આગળ વધેલા નહિ લાગે. ઉંમરમાં વધેલા લાગશો. આ લોકની વિદ્યામાં આગળ વધેલા... પણ આંતરિક રીતે જ્યાં છો ત્યાં જ જેવા લાગશો. વિચારો! આપણો નાના હતા ત્યારે વધારે innocent (નિર્દોષ) હતા. That means we have gone backward. પાછા પડ્યા! તો હવે આ ધ્યાન — ધ્યાન એટલે ભગવાનનો સંબંધ ખરો કે નહિ? તો પરમાત્માનો સંબંધ એટલે નરી નિર્મલાતા. તો આપણાને એ સ્વરૂપ બદલી નાખ્યા વગર રહે ખરી? આપણા આવરણ હટાવતી જ જાય અને આપણાને આનંદ આવે. તો આપણો બધા હવે શરૂ કરી દઈએ. બરોબર?

એવી એકદમ સ્થિતિ એવી આવે કે તમને ક્યાંય જવાની જરૂર જ ન લાગે. એમ ન થાય કે લાવો હું મંદિર જાઉં. ન પણ જાવ. પરમચૈતન્યાનંદ સ્વામી હતા ને? તેમને જ્યારે ભગવાનનું દર્શન થયું તો તેર વર્ષ સુધી મંદિરમાં ઓરડા હોય, ને જ્યાં એમનું આસન ત્યાં જ પડ્યા રહેતા. મંદિર બહાર જ નહોતા નીકળતા. ત્યારે મહારાજ પ્રત્યક્ષ બીરાજતા હતા. એમના દર્શન કરવા નહોતા જતા. ત્યારે કોઈને એમ થયું કે આ શું? મહારાજના કોઈ દિવસ દર્શન નહિ? તો કોઈકે એમ કહ્યું કે સ્વામી મહારાજના દર્શન કરવા તો ચાલો. હું તમને લઈ જાઉં. તો કહે લઈ જા. તો થોડેક લઈ ગયા ને કોઈકે મશકરી કરી કે સ્વામી હવે શું આટલા વર્ષે નીકળવાનું? તો કહે, ભલે તું કહે એમ. લઈ જા ત્યાં. કોઈકે મહારાજને પૂછ્યું, ત્યારે મહારાજ કહે તેમને આવરણ ને અંતર બધાય બધા દૂર થઈ ગયા છે. એમને ગઢું, અક્ષરધામ બધું જ હસ્તામળ છે. હવે આંઈ શું આવે? એ નથી આવતા એમ કેમ કહેવાય? તું દૂર છે પણ એ દૂર નથી. તું નજીક

ધું છતાંય દૂર ધું. એ દૂર છે છતાંય મારી સાથે એકરૂપ છે. એમ એ ભગવાનનું સ્વરૂપ ખૂબ દૃઢ થઈ જતાં, તમને પછી મંદિર જવું - જાવ તો સમાસ અર્થે. નહિ કે સુખમાં ફરક પડે તમને એમ ન લાગે કે આજ મંદિરમાં ગયા તો મહારાજના દર્શન સરસ થયા. તેમ સુખમાં ફરક નો પડે. અત્યારે જેવું સુખ છે તેવું ગમે ત્યાં જાવ. છપેયા જાવ તો ય એવું ને એવું લાગે. જેવું અત્યારે છે. એ સ્વરૂપ સાથે એકતા થવી જોઈએ. તો એ સ્વરૂપને નીરખી અને ખૂબ દૃઢ કરવું અને મહારાજને ગ્રાર્થના કરવી જોઈએ-નિષ્કામ ગ્રાર્થના.

મહારાજ કહ્યું કે જગતને વિષેની વાસના ટાળવી એ અતિ કઠણા સાધન છે અને મૂર્તિમાં અખંડવૃત્તિ રાખવી એ તો કઠીનમાં કઠીન, સૌથી કઠીન છે. ત્યારે સંસારના બંધન થકી મુક્ત થઈને, આ બધી વાસનાઓ દૂર કરીને, ભગવાનને પામવું હોય તો અનો સર્વોત્તમ ઉપાય સ્વામિનારાયણ ભગવાને બતાવ્યો. જો ખરી શાંતિ, ખરું સુખ, છતી દેહે તમારે ભોગવવું હોય તો! અંતે તો હું પૂરું કરી દેવાનો. એ બિરુદ્ધ છે મારું. એમ કોઈને એવી તાલાવેલી લાગે કે હું છતી દેહે જ ભગવાનના દર્શન કરી લઉં, છચ્છા નો રાખે અને પોતે કામ કરે. કારણ કે છચ્છા રાખે તો ભગવાન તો જાણો છે ને કે ક્યારે એને દિવ્ય દર્શન આપવા. તો આ અવકાશમાં બોલવાનો એક જ માર્ગ મહારાજ બતાવ્યો. સર્વોત્તમ માર્ગ તે ધ્યાનમાર્ગ.

અને મહારાજ કહ્યું કે જેદી, મારી મૂર્તિનું ધ્યાન કરે તેના ઉપર હું કૃપા વરસાવું ધું. પોતાને (મહારાજને) ઓળખે તો જ કૃપા વરસેને એના ઉપર. તો મહારાજ ધ્યાન કરવાનું કહ્યું. સર્વીદાનંદ સ્વામીએ મહારાજને કહ્યું કે, મહારાજ! મારા અંતરમાં શાંતિ નથી મળતી. શું કારણ? (મહારાજને કહે) કારણ

તો તમે સમજ શકો. તમારા હૈયામાં મારી મૂર્તિ દેખાય છે? તો (સચ્ચિદાનંદ સ્વામી) કે' ના પ્રભુ. (મહારાજ કહે) તો પણી શાંતિ કેવી રીતે થાય? (સચ્ચિદાનંદ સ્વામી કહે) તો શાંતિનો ઉપાય બતાવો. (મહારાજ કહે) એ શાંતિનો ઉપાય ધ્યાન ત્યારે મહારાજ શું કરવા કહે છે, ખબર છે? પોતાના અનાદિમુક્ત જ્યાં રહેતાં હોય તે નિવાસસ્થાન અને આજુ-બાજુની વસ્તુ પણ દિવ્ય થઈ જાય છે. એવું સચ્ચિદાનંદ સ્વામીના મિષે સમજાવી દીધું. (સચ્ચિદાનંદ સ્વામી કહે) કે મહારાજ! તો હું ધ્યાન કરું તમે કહો એમ, તો (મહારાજ) કે' ના! મારું ધ્યાન કરવાની હમણાં જરૂર નથી. હું કહું ત્યારે કરજે મારું ધ્યાન. (સચ્ચિદાનંદ સ્વામી કહે) તો અત્યારે હું શું કરું? હું શાનું ધ્યાન કરું! (મહારાજ) કે', તમે અગત્રાઈ જાવ. ત્યાં અમારા મુક્તરાજ પર્વતભાઈ છે. (સ્વામી) કે', હા મહારાજ! તો (મહારાજ) કે', ત્યાં જઈ અને નળિયાનું ધ્યાન કરજો. તેમાં નળિયાને નીરખજો, એમના નિવાસસ્થાનના. અને એ નીરખી અને હૈયામાં અનું ધ્યાન કરજો એટલે શાંતિ થઈ જશે!

સચ્ચિદાનંદ સ્વામીએ આપણા લોકો કેવું કરે છે તે બતાવવા માટે પોતે દોઢડહાપણ કર્યું. એ પોતે દોઢડહાદ્યા નહોતા. એ તો મહારાજના અનાદિમુક્ત હતાં, પણ પોતાના મિષે સમજાવી રહ્યા છે અને ભગવાન એમનો દાખલો આપી અને જીવોને સમજાવે છે. તો સચ્ચિદાનંદ સ્વામીએ મહારાજને કહ્યું, મહારાજ! તમારી મૂર્તિ સીવાય તમારા અનાદિમુક્તનું ધ્યાન કરવાનું કીધું હોત તો ય ઠીક હતું. નળિયાનું ધ્યાન કરવું! જરૂર વસ્તુનું! તમારી (મૂર્તિનું કે) કાંઈક બીજું ધ્યાન બતાવો. (મહારાજ કહે) ભલે કે અમારી મૂર્તિનું ધ્યાન કરો. છ મહિના મૂર્તિનું ધ્યાન કર્યું, પણ અંતરમાં મૂર્તિ દેખાય નહિ.

વળી, મહારાજને પૂછ્યું કે મહારાજ! શાંતિ થતી નથી. તમારું સ્વરૂપ જોયામાં આવતું નથી. તો કે, અમે તમને કીધુંતું, ત્યાં જઈ નણિયા નીરખી ને ધ્યાન કરો તો શાંતિ થાય અને અમારું સ્વરૂપ દેખાશે. તમે એ કર્યું નહિએ, તો કેવી રીતે થાય? કે મારું સ્વરૂપ જોવા માટે અંતરને નિર્મળ બનાવવું પડે ને સ્વામી? કે' હા મહારાજ! તો એ અંતર નિર્મળ કોણા કરે નિર્મળ વસ્તુ હોય તે કરે. પર્વતભાઈના નણિયા દિવ્ય અને નિર્મળ છે. ત્યાં જઈને ધ્યાન કરો એ નણિયા અંદરના અશાંતિરૂપ આવરણને હટાવી મૂકશે. ઓ મહારાજ! ત્યારે તો હું એનો પ્રયોગ કરું.

અને સ્વામી તો એ જ વખતે ઉપડ્યા અગત્રાઈ અને પર્વતભાઈ સામા ચાલી આવે. તો પર્વતભાઈને જ પૂછ્યું કે આ ગામમાં પર્વતભાઈ ક્યાં રહે છે? અરે કે હું જ પર્વતભાઈ કયા પર્વતભાઈ જોઈએ છે? સ્વામિનારાયણના? એક બીજા ય પર્વતભાઈ છે. કે' મારે તો સ્વામિનારાયણ ભગવાનના પર્વતભાઈ જોઈએ છે. અરે કે' હું! અરે તમે! તો સ્વામી દંડવત્ત કરવા જાતા હતા. ત્યાં પોતે દંડવત્ત કરે. અરે તમે તો ગુરુ છો. મને અપરાધમાં નાખશો એમ કહી અને પર્વતભાઈએ દંડવત્ત કર્યા સ્વામીને. અને હજુ પણ સ્વામી ધ્યાન કરતા નથી હો! અને પર્વતભાઈએ કીધું પધારો ઘરે. ઘરે બેસાડ્યા કે મારા અહોભાગ્ય આવા ગામડા ગામમાં આવા સંત ક્યાંથી પધારે? આપ મને મહારાજની વાતો કરો. તો મને ખૂબ આનંદ આવશે. સ્વામી! આપનું આંદ્રી આગમન તે મારા માટે આશીર્વાદરૂપ નીવડશે અને તમને આનંદ થશે. સ્વામીને મહારાજની વાતો કરવાનું ખૂબ સારું અંગ. મહારાજની ખૂબ વાતો જ કરી. ચાર-પાંચ દિવસ રહ્યા ત્યાં સુધી. અને નણિયાની વાત તો ભૂલી ગયા.

વળી પાછા આવ્યા. મહારાજ પૂછ્યું કે, સચ્ચિદાનંદ સ્વામી

હવે અમારી મૂર્તિ દેખાઈ? મહારાજ હું તો નળિયાની વાત જ ભૂલી ગયો. અરે કે હીરો ઘોધે જઈને આવ્યો! જાવ ફરીથી. ફરીથી ઉપડ્યા અને જઈને પહેલાં – પર્વતભાઈ એ વખતે લોટો લઈને બહાર જતાં હતા. એટલે ખ્યાલમાં નહિ આવ્યું. કોઈકે કીધું કે પર્વતભાઈ આ જાય એ છે, લોટો લઈને. અમને એમ થયું કે, શોચ માટે જઈ રહ્યા છે તો હું આંહીં જ બેસું. તો ઈ ભાગોળે બેઠા. પાછા આવે ત્યાં સુધી. આવ્યા, તો પર્વતભાઈએ એકદમ દંડવત્ત કર્યા, કહે ઓ હો હો! ફરીથી મહારાજ મોકલ્યા? વાહ વાહ વાહ વાહ એમ કહીને આંખમાં આંસુ આવવા લાગ્યા. પર્વતભાઈ, તમે કહો છો તે બરાબર છે. પણ મારે મહારાજની આજ્ઞા પાળવી કે નહિ? કે મહારાજે શું આજ્ઞા કરી? કે મને અંતરમાં શાંતિ થતી નથી અને મહારાજનું સ્વરૂપ દેખાતું નથી. તો મહારાજે કહ્યું કે જા અગત્રાઈ અને પર્વતભાઈના નિવાસસ્થાનના નળિયાનું ધ્યાન કરશો, એટલે શાંતિ થઈ જશે. તો હવે મારે તમને ઉપદેશ આપવો નથી, ભગવાનની વાતો કરવી નથી, મને તમારું નિવાસસ્થાન બતાવો, બહારથી. અને મને એ નળિયા બરાબર દેખાય, હું એને દેખી શકું એવી રીતે ઊભો રાખો. પછી પણ કે આ આવું નો કરાય. આવું મહારાજે તમને મારી કસોટી..... તમે ગમે તેમ કહો જો મને મારું વચ્ચે માનવાના હો, મને રાજી કરવો હોય, તો મને એવી જગ્યાએ ઊભો રાખો. કે હું આ નળિયા જોઈ શકું.

તે ઊંચો એક ગઢ હતો ને તેના ઉપર ઊભા રાખીને જોયું. તો જેમ-જેમ નળિયા દેખતા જાય, એમ અંતરમાં શાંતિ થતી જાય. એમ ઓહો! અને બધા નળિયા એક પછી એક નીરખવા લાગ્યા. એમ અંતરમાં સંપૂર્ણ શાંતિ છવાઈ ગઈ અને મહારાજની મૂર્તિનું દર્શન થવા લાગ્યું. વાહ! પર્વતભાઈ વાહ!

ધન્ય છે તમને ને ધન્ય છે તમારા આ નળિયાને! મેં ભગવાન સ્વામિનારાયજાનું વચન ન માન્યું તો આટલો હેરાન થયો! જો પહેલેથી જ માન્યું હોત તો આ તરકટ ન થાત. એમ આપણે ભગવાનના વચનો બરાબર માનવા. મહારાજ કહે છે કે મારી મૂર્તિનું ધ્યાન કરો. ત્યારે મહારાજ (મુમુક્ષુને) ધ્યાન કરવાનું શીખવે છે કે, જો ભાઈ! આ હું સામે બઢો હું અને તું મને નીરખી લે. નખશિખાંત બરાબર નીરખી લે અને પછી આંખો મીંચીને જુઓ, હું દેખાવ હું કે નહિ. એકીટશે તેણે લગભગ પાંચ-દશ મિનિટ સુધી મહારાજની મૂર્તિનું નિરીક્ષણ કર્યું. ખૂબ નિહાળી અને નિહાયા પછી આંખો મીંચી તો અંદર દેખાય જ નહિ. મૂર્તિ જ નો દેખાય. તો મહારાજ કહે કે, અમારી મૂર્તિ દેખાણી? તો કહે કે ના મહારાજ નથી દેખાણી. ત્યારે એને એમ કહ્યું કે, જો ભાઈ! અનેક જન્મો થયા ત્યાં સુધી તમે બાધ્યવૃત્તિ કરી છે. ખાવું, પીવું, મજા કરવી અને દેહ પડે એટલે બીજો જન્મ ધરવો. એમ ભટકવાનું જ કામ કર્યું છે. તો એટલી બધી બાધ્યવૃત્તિ કાઢીને, અમારી મૂર્તિનું સ્વરૂપ જોવું તે સહેલું નથી. ત્યારે એણે એમ કહ્યું કે, મહારાજ! તમે તો શક્તિમાન છોને. હું તમારે શરણો આવ્યો અને તમે કહો તેમ કરવું જોઈએ. તો કે' બરાબર, હું કહું તેમ તો કરીશ ને? કે' હા! મહારાજ પોતાની મૂર્તિનું સ્વરૂપ એને આપ્યું. કે હવે તું આ સ્વરૂપ રાખ. સવારે એ મૂર્તિ રાખી અને સામે નીરખ્યા કર. વળી આંખો મીંચીને જોઈ લેવું. નો દેખાય તો મુઝાઈશ નહિ. કારણ કે તું ભગવાનનું સ્વરૂપ આંખો ઉઘાડીને તો ધ્યાન કરે છે ને? આમ ધ્યાન કરવું એ ધ્યાન નથી? ધ્યાન જ છે, પણ સર્વોત્તમ સ્થિતિને પામવું હોય તો અંતર તરફ પ્રતિલોમ તો થવું પડે ને?

નેપોલિયને જુઓને આખું વિશ્વ જીતવાની તૈયારી ઘણી

ખરી કરી નાંખી, પણ મરતી વખતે એણો શું કહ્યું? કે મારું જીવન નિષ્ફળ ગયું. મેં બાધ્ય દુનિયા જીતી, એ તો મામૂલી વસ્તુ છે! કોઈ પણ પ્રયત્ન કરે તો મેળવી શકે, પણ અંદરનું તો કે કાંઈ ન મેળવ્યું! એમ કહીને એ દેહ છોડ્યો. જુઓ ત્યારે, એને અંદરની મહત્ત્વા સમજાઈ. ભગવાને એને (મુમુક્ષુને) કહ્યું, અને એણે લગભગ છ મહિના સુધી એમ કર્યું એને શાંતિ થઈ, પણ મહારાજની મૂર્તિ ન દેખાઈ. ત્યારે મહારાજ ને કહ્યું કે મહારાજ, મને મૂર્તિ નથી દેખાતી હજ શું કરું? કે તું મને કેવો સમજે છે? કે ભગવાન હું તો આપને સર્વોપરી ભગવાન સમજું છું.

તો મારું સ્વરૂપ તને દેખાય ત્યારે એ મને ખબર પડે કે નહિ? મેં કહ્યું એમ તું કર્યા કર. મને પૂછવાની (ક્યાં જરૂર). હું અંતર્યામી ખરો કે નહિ? હા મહારાજ! તો કેમ પૂછે છે? કંટાણ્યા વગર તું ધ્યાન કર્યા કર. તો એણો સન્મુખ મૂર્તિનું ધ્યાન કર્યું. તો આંખો મીંચી તો ભગવાન સ્વામિનારાયણ સન્મુખ દેખાણા, ધારણામાં હો! જે બિલકુલ નહોતા દેખાયા એ આંખ મીંચીએ એટલે અંધકાર જ લાગે અંધારું. અને મહારાજની મૂર્તિ દેખાય. વળી પાછી એ ઝાંખી થઈ જાય. અને બંધ થઈ જાય દેખાતું. વળી આંખ ઉઘાડે અને મહારાજની મૂર્તિ નખશિખા દેખે. તો એક અંગ સરખું દેખાય, એક અંગ સરખું ન દેખાય. આવું બધું થાય. તો એણો બ્રહ્માનંદ સ્વામી જેવા અનાદિમુક્તને પકડ્યા. કે મને ધ્યાનમાં આવું થાય છે શું કરવું? કે એક અંગ સરખું દેખાય, એક અંગ સરખું ન દેખાય અને મહારાજની મૂર્તિ ઘડીકમાં સરખી દેખાય, ઘડીકમાં સરખી ન દેખાય. ઘડીકમાં કંઈક જુદું સ્વરૂપ દેખાઈ જાય. આ બધું શું થાય છે? કે તને ધ્યાન કરતા બરાબર નથી આવડતું. તો સ્વામી ત્યારે ધ્યાન કરતા શીખવો ને! ત્યારે કે જો, તમે મૂર્તિ ને નિહાળો છો, પણ

મહારાજનું ભાલ કેવું છે એ ખબર છે બરાબર? મને દોરી બતાવો. ના મહારાજ (બ્રહ્માનંદ સ્વામીને) એ તો ન આવડે. ત્યારે તમે કેવી રીતે મહારાજનું સ્વરૂપ નીરખ્યું? ભાલ નીરખો, નેણા નીરખો, નાસિકા કેવી સરસ છે એ નીરખો, એમ દરેકે દરેક અંગ નીરખી અને અંતરમાં ઉતારીને જુઓ. હવે સન્મુખ દેખાય તો સન્મુખ જુઓ પણ જેવો હું, તમે આંખ ઉઘાડીને મને દેખો છો એવું જ (મહારાજની મૂર્તિ) દેખાય ત્યારે જંપ ખાવ. આ હા! એ સારું. તો પછી ઓણો પહેલાં મુખારવિંદને જોયું. એ મુખારવિંદને દઢ કરતા છ માસ ઉપર વીતી ગયા. હવે મુખારવિંદ સરસ દેખાવા લાગ્યું. તો બ્રહ્માનંદ સ્વામી કહે હવે બીજું સ્વરૂપ આ જ રીતે દઢ કરી દે. તો એમણો એ સ્વરૂપ દઢ કરી દીધું. ધીરે ધીરે જ્યારે ઓણો બે વર્ષ કે ત્રણ વર્ષ જેટલા વીતી ગયા તો ય એ ભગવાનના ભક્ત કરતા રહ્યા.

વચનામૃતમાં પણ કહ્યું છે કે, ધ્યાન કરતા જો મારી મૂર્તિ ન દેખાય અને એ પડી ન મૂકે, એ ભક્તને હું વશ થઈ જઉં છું. લખ્યું છે? લખ્યું છે ને? તો કંટાળવું તો ન જ જોઈએ ને? અંતે તો પૂરું કરી જ દેશે, પણ છતી દેહે મહારાજની મૂર્તિનો સાક્ષાત્કાર કરવા માટેનું આ ધ્યાન છે હો! બાકી યમ-નિયમ ધ્યાન પાળીએ અને પાંચવાર માનસીપૂજા, કે એક બેવાર, પાંચવાર તો બધાય નહિ જ કરી શકતા હો. અને એકાદ બે એકવાર કરતા હશો કદાચ. સવારે કે સાંજે, પણ પાંચવાર માનસીપૂજા કરવી જોઈએ એવો ભગવાનનો આદેશ છે. તો અને મૂર્તિ દઢ તો કરી. મૂર્તિ સામું આંખ મીંચાય અને મૂર્તિ સરસ દેખે. ત્યારે, હવે કહ્યું કે ભગવાનનું સ્વરૂપ તો દેખાયું. પણ ભગવાનના સ્વરૂપનું સુખ તો આવતું નથી. અને બીજી વસ્તુ, જમું છું તો એનો સ્વાદ આવે છે, સારી વસ્તુ જુએ તો આંખ ડોલી ઉઠે છે. તો

આ ભગવાનનું સ્વરૂપ જોઈને મને સુખ કેમ નથી આવતું? એક સારી વસ્તુ ખાઉં કે જમું છું તો મજા પડે છે. મૂર્તિ દેખાય જ છે, પણ સુખ નથી આવતું. ત્યારે બ્રહ્માનંદ સ્વામી એને આગળ કહે છે. ભાઈ! એ ભગવાનનું સ્વરૂપ જે સામે છે એ સ્વરૂપ અને તારી વચ્ચે તો એકતા ક્યાં છે? દૂર છે. ભગવાન અને ભક્ત કોઈ દિવસ એક.... એ કાંઈ જુદા નથી રહેતાં. તો તું તો જુદો થયો. તું આંય અને ભગવાન આંય. તો કે શું કરવું? તો કે એમ કરવાનું કે એના હુંકડું થવાય તેવું કરવું જોઈએ, હુંકડું જવું જોઈએ. ત્યારે હુંકડું જવું હોય તો એમને પંચવર્તમાન, સ્થૂળ અને સૂક્ષ્મ સ્વરૂપમાં સમજીને પાણે તો મહારાજની મૂર્તિ આબેદૂબ દેખાય. ભગવાનને બોલાવવા પડે નહિ, આપોઆપ આગળ આવીને ઉભા રહે. પણ આ જે પંચવર્તમાન છે ને! એનું સ્થૂળ સ્વરૂપ જ પાળીએ છીએ. સૂક્ષ્મ સ્વરૂપનું અર્થધટન ને એ સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ સત્પુરુષ થકી સમજવું પડે, ત્યારે પંચવર્તમાનમાં કંઈ જ મહારાજે કહેવાનું બાકી રાખ્યું નથી. ત્યારે એ સન્મુખનું ધ્યાન અને અનુલોમ ધ્યાન કહે છે. એ હુંકડું નથી ભગવાન ને ભક્ત વચ્ચે અંતર રહ્યું એ અંતર હુંકડું કરવું છે.

તો કે', તું એ પોતે જ એ હુંકડી કરને. તો કે', ભગવાનને હું નજીક ધારું? હા! તો ધારતા-ધારતા એને અડી ગઈ. કે હવે હું ધ્યાન જ કેવી રીતે કરું? મને એક વસ્તુ આમ અડી જાય પછી હું ધ્યાન કેવી રીતે કરું? ભગવાન દૂર હોય તો ધ્યાન થાય ને? ત્યારે કે હું તને હુંકડું થવાય, જરાય અંતર ન રહે એવું હવે હું તને ધ્યાન શીખવું છું. તો બ્રહ્માનંદ સ્વામી જેવા અનાદિમુક્ત તેને પ્રતિલોમ ધ્યાન શીખવે છે. એ શું શીખવે છે કે એને કહે છે કે તારો હાથ બતાવ જોય. તો કે આ રહ્યો સ્વામી. તો કે તારું મુખ બતાવ જોય. તો કે આ રહ્યું. અરે! કે તને તો બધી ખબર

પડે છે દેહની. તો દેહની જ્યાં સુધી સ્મૃતિ રહે ત્યાં સુધી મારી સ્મૃતિ કેવી રીતે થાય? મારી સાથે એકતા કેવી રીતે થાય?

ત્યારે કે જો, તું આંખો મીંચી જા. તારો દેહ તને દેખાય છે? ના, તો પછી આંખો મીંચેલી જ રાખને, દેહ દેખાય જ નહિ. એટલે કે ભગવાન! ત્યારે પછી જો હું મીંચેલી જ રાખું, તો આ દેહ દેખાય જ નહિ. ત્યારે કે' છે કે, એમ થઈ શકે ખરું? કે આંખો મીંચ્યા પછી તું પલોઠી વાળીને બેઠો તો એવો ને એવો તારે જોવું હોય, એવી ધારણા આવડે ખરું? હા. કર જોય તારો દેહમાં તું કેમ બેઠો છે તે દેખાયું? તો કે' હા, સરસ દેખાયું. ત્યારે તું આટલો બધો દેહ સાથે જોડાયો છું, માટે તને દેહ તરત દેખાય છે. ત્યારે મહારાજની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવાનો તો તું હજુ આરંભ જ કરે છે. જ્યારે દેહનું ધ્યાન તો તે અનેક જન્મો સુધી કર્યું. માટે એ તને દેખાય. માટે તે ભૂલવો છે. માટે એમ કરજે પણ મારા.... (મહારાજના) દેહની જગ્યાએ તારો દેહ તે જોઈ લીધો. તે જોઈશ જ નહિ. હવે તમને દેખાય. તો કે કાંઈ ન દેખાય. તો એમ કરને, જે મૂર્તિ છે એ મારી... (તારો) દેહ ભૂલીને એ દેહની જગ્યાએ જોતો થઈ જાય તો? પ્રયત્ન કર. (હવે પાછાં) ભગવાન પોતાની મૂર્તિ પોતાના હાથમાં લઈને, કહે છે કે આવી રીતે ધ્યાન કરી તો જો! એ દેહ તો ભગવાનની ફૂપાથી ભૂલ્યો, પણ ભગવાન ને પ્રતિલોમ જે મૂર્તિ દેખતાતા એ આ જોવા માટે એને ખૂબ તકલીફ પડતી હતી. કે હું કઈ રીતે જોવું? તો પ્રશ્ન ઉઠ્યો કે ભગવાન તમારી મૂર્તિ અહીંયા (એકદમ નજીક) આવી ગઈ પણ તેને જોવી કેવી રીતે કે એ આ આંખે નથી જોવાની? ત્યારે કઈ આંખથી જોવાની? તો દિવ્ય ચક્ષુથી જોવાની. તો ભગવાન કહે છે કે તને દિવ્ય ચક્ષુ હું આપીશ. ઉતાવળ ન કરીશ. અને તને રસ્તો બતાવું કે આ દેહમાં તું રહ્યો છે તો દેહમાં રહીને

તું બધું જુએ છે ને, તારી આંખ નથી જોતી, પણ તારો ચૈતન્ય આ બધી વસ્તુ જુએ છે. સાંભળે છે ચૈતન્ય, જમે છે ચૈતન્ય, ચૈતન્ય નીકળી જાય તો શબ્દ જમે ખડું? ત્યારે દેહનું અસ્તિત્વ જ્યારે ભૂલી જવાય ત્યારે જ ભગવાનની ખરી સ્મૃતિ રહે. અને આપણે જમીએ ત્યારે ભગવાનને જમાડવું એમ કહીએ છીએ ને ઠાકોર જમાડો. તો ખરેખર ઠાકોર જમાડીએ છીએ? મહારાજ જ જો આંહી હોય તો આમ આમ જમવું? (હાથની ચેષ્ટા વડે સમજાવે છે.) કઈ રીતે જમવું? અરે ભાઈ એમ નહિ જમવાનું. મહારાજ જમે અને તું દર્શન કરે એવો થઈ જા. ત્યાંથી પગ આમ આવે એ તું જોવે છે. શેમાં રહીને, દેહમાં રહીને. તો મારા મૂર્તિના સ્વરૂપમાં તું અંદર ઉતરી જાય તેવી ધારણા કરને. અને એવી રીતે જો તો! તો કે, હા પ્રભુ! હું પ્રયત્ન કરી જોઉં.

તો એને પ્રયત્ન કરતા કરતા લટક હાથ આપોઆપ આવી ગઈ. એ અંદર રહી અને એ ચૈતન્ય સત્તાએ ભગવાનનું સ્વરૂપ આગળ રાખે. હવે જમે ત્યારે મુશ્કેલી ઊભી થાય. તો, જમે, તો મહારાજ જમે ને! તો વળી એને દેહની સ્મૃતિ થઈ આવે. આ તો હું જમું છું. ત્યારે ભગવાનના અનાદિમુક્ત બ્રહ્માનંદ સ્વામી જેવા કહે છે કે જો દેહને ભૂલવો કેટલી અધરી વાત છે? કેટલાં જન્માંતર સુધી દેહની... થોડી ધીરજ રાખો. એમ કરતા કરતા મૂર્તિમાં રહીને દેખો. ઘડી બે ઘડી સવાર-સાંજ એવો અભ્યાસ કરો. તમને પ્રવૃત્તિ હોય તો ખુશીથી કરો. સવારે ધ્યાન કરો. થોડું આવી રીતે સાંજે કરો, પણ પ્રતિલોમ ધ્યાન કરતા કરતા, એક અભ્યાસ કરતા કરતા જુઓ. સાયકલ ચલાવવી હોય તો પહેલાં બેલેન્સ (સંતુલન) ગોઠવવામાં કેટલી મહેનત કરવી પડે? ચડવું હોય ત્યારે એક બીજા એમ હાથ રાખે ત્યારે પાર આવે અને જ્યારે ચડવાની રીત આવડી જાય પછી સહેલું થઈ જાય છે ને!

એમ ભગવાનના સ્વરૂપમાં રહીને ભગવાનના સ્વરૂપના દર્શન કરીએ, ત્યારે એ સ્થિતિ સહજ થઈ જાય.

ભગવાનની કૃપાથી પુરુષ પ્રયત્ન પચાસ ટકા. મહારાજ ત્રણ વસ્તુ ગળાવે છે. પ્રારબ્ધ, પુરુષાર્થ અને કૃપા. એ વહાલા! પ્રારબ્ધનું શું કામ? અરે ભાઈ પ્રારબ્ધ એટલા માટે કહું છું કે તું ભગવાનનું ભજન કરતો કરતો આવ્યો હોત તો તારું પ્રારબ્ધ — તને એથી જલદી તને મારાં સ્વરૂપનું દર્શન થાત. તું જ્યાં અટક્યો હતો ત્યાંથી આગળ આવવાનું, પણ તે બાબ્બાવૃત્તિ કરી, અંતર્વૃત્તિ કરી જ નથી અને આવ્યો છું માટે ટાઈમ લાગે. આ તો એક ને એક બે જેવી વાત છે. અને અનંત જન્મો સુધી થાક્યા નહિ અને એક જન્મ સુધી પ્રવૃત્તિ કરતાં કરતાં કરતાં ભગવાનની મૂર્તિ ધારવામાં કંટાળો? એ કઈ રીતે? બધું કરો પણ ભગવાનની સ્મૃતિ ત્યારે એ જ મૂર્તિમાં પ્રવેશ સણંગ કહેવાય. ત્યારે પણ એ હજુ અનુસંધાન છે, માટે એ પ્રવેશ હજુ સાધન દશામાં છે. એ સહજ થઈ જવો જોઈએ. એ ક્યારે થાય? અભ્યાસથી બધી વસ્તુ સહજ થાય. તરવાની વસ્તુ જો સહજ થઈ જતી હોય તો આવડી મોટી સહજ વસ્તુ કરવા માટે થોડો અભ્યાસ તો કરવો પડે ને? એક ગ્રેજ્યુએટ થતાં અઢાર વર્ષ સુધી હેરાન થઈ મરી જાય છે. ઇ કલાક નિશાળમાં, ઘરે ગૃહકાર્ય કરે, પરિક્ષાઓ આપે, ત્રાસ થઈ જાય, તોય એ ગધાવૈતરું કર્યા જ કરે. પણ ભગવાનના સ્વરૂપને પામવાનો સંકલ્પ થાય નહિ, તેનું કારણ શું? તો હજુ એવા સંત તથા એવા ભાગવત સંત તથા એવા અનાદિમુક્ત ભણ્યાં નથી.

તો ભગવાનના અનાદિમુક્તની શોધમાં નીકળવું જોઈએ અને એ અનાદિમુક્તનો જોગ બાબ્ય રીતે અને અંતર રીતે... એના થકી જ્ઞાન સમજવું પડે. એ સમજ્યા પછી એ સમજણા

પ્રમાણો આપણો એ કહે તેમ કરવું પડે. અને અંતર્વૃત્તિએ એ કહે એમ કરીએ ને એ અંતર્વૃત્તિએ સમાગમ કહેવાય. દેહ કરીને સમાગમ કરીએ એ બાધ્ય સમાગમ કહેવાય. તો બાધ્ય સમાગમમાંથી અંતર સમાગમમાં જતાં રહેવું જોઈએ. ત્યારે આ રીતે પ્રતિલોમ ધ્યાન... તે મહારાજનાં મૂર્તિમાં રહ્યાં છે. તે વખતે એ યાદ રાખીએ જે ચૈતન્ય તો નિરાકાર. તો એ નિરાકાર ચૈતન્ય જ્યારે ધારણાથી ભગવાનની મૂર્તિમાં પ્રવેશ કરે ત્યારે, એ નિરાકાર તેજોમય ચૈતન્ય છે, પણ એના ઉપર આવરણ છે; તે આવરણને લીધે એનું જે ચૈતન્ય તેજ છે, ને એ ચૈતન્ય પ્રકૃતિ અને શ્રીઝમહારાજની ચૈતન્ય પ્રકૃતિ તે વિલક્ષણ છે. ચૈતન્ય પ્રકૃતિ અને તેજ — તે તેજ તેજમાં ભેદ છે. ટચુબલાઈટ હોય અને એક ઘાસલેટનો દિવો એ મુકો તો એ ઘાસલેટના દિવાનો પ્રકાશ એમાં વિલીન થઈ જાય છે, પણ જતો નથી રહ્યો. ટચુબલાઈટ બંધ કરો એટલે તરત જ તેનો પ્રકાશ જોવામાં આવે. એમ ભગવાનનો પ્રકાશ અને આપણા ચૈતન્ય આત્મા જ્યારે આવરણથી રહિત થાય ત્યારે એ તેજોમય બને છે. અને આ ભગવાનનું અક્ષરધામરૂપ તેજની સાથે આપોઆપ જ — એની સાથે એકતા થાય.

ત્યારે પ્રતિલોમ ધ્યાનમાં, ચૈતન્ય નિરાકાર સ્વરૂપે જેમ દેહમાં નિરાકાર સ્વરૂપે રહ્યો છે ને, પણ એ ધારણાંથી એમાં રહીને મહારાજનું સ્વરૂપ જોવે છે. એ જોતાં જોતાં જોતાં મહારાજની ફુપાથી એ ચૈતન્ય ઉપરના આવરણો હટતાં જાય છે. એ જેવાં હટી જાય તેવી જ મહારાજની ચૈતન્ય પ્રકૃતિ અની ચૈતન્ય પ્રકૃતિને સાકાર, દિવ્ય સાકાર બનાવી દે છે અને દિવ્ય સાકાર બનતાની સાથે જ એ સહજાનંદ સીંધુની એ મૂર્તિની અંદર પોતાની... મહારાજની મૂર્તિને તો દિવ્ય સાકાર જુએ છે,

---

પણ પોતાને પણ જાણો છે કે હું દિવ્ય સાકાર, મહારાજે મને બનાવી દીધો. આવા અનંત દિવ્ય સાકાર સ્વરૂપો – અનાદિમુક્તો એ મૂર્તિમાં રસબસ રહી અને સુખ લીધા કરે છે. એ સુખ લેવાની કળા અલૌકિક છે. કોઈને એમ કહીએ કે આ સાકર કેવી? ભાઈ! ખાદ્ય જેવી. એનું વર્ણન થઈ શકે? ખાવી જ પડે. ત્યારે અનુભવથી જ ખબર પડે કે, આ અંદર રહી, અને એ સુખ ભોગવવાની કળા કેવી અલૌકિક છે! કોઈકે કીધું કે માછલાં રમે એમ કિલ્લોલ કરે છે. મહારાજના મુક્તો તો પાછો એમ વિચાર કરે છે, ભર્ય માછલું કેવું કે. માછલાનું દષ્ટાંતતો અપૂર્ણ છે, માયિક છે, આ તો દિશ બતાવવા માટે છે. તો ઈ કિલ્લોલ શું? તો મહારાજની મૂર્તિની અંદરથી નવીન-નવીન સુખ પ્રગટ થતું રહે છે. એની લયમાં એને માછલી તો શું, પણ કોઈ પણ પ્રાણી કરતાં પણ એને વધારે વધારે સુખનો આનંદ રહે છે. આ સુખ એ જ આહાર! અનન્ય અનાદિ કાળ સુધી તૃપ્ત થતાં નથી.

હવે ત્યાં કઈ પ્રવૃત્તિ હોય. કહો? ત્યાં કોઈ સેવા નથી, ત્યાં કોઈ થાળ કરીને ધરાવવાનો નથી. અહીંયા આ બધું શું કામ કરવાનું? કે મહારાજ સાથે સંબંધ કરવા માટે આ બધું જરૂરી. કારણ, ભગવાનને થાળ જમાડો તો ભગવાનની સ્મૃતિ રહે. ભગવાનની પૂજા કરીએ તો ભગવાનની સ્મૃતિ રહે. ભગવાનના પંચ વર્તમાન આંખ સામે રહે તો સરસ જીવન જીવતાં આવે. એમ ભગવાનના સ્વરૂપને સંભારવાને માટે આ બધું જ કરવું પડે. મહાન મુક્તોનો જોગ પણ કરવો પડે. એમાં આપણાને જે કાંઈ પ્રશ્નો ઉઠતા હોય તે કહેવા જોઈએ. કોઈ કહેવા ન આવે. તમે પૂછો તો જવાબ આપે. તો એ સમજણ દૃઢ કરવી જોઈએ. તો ધ્યાન કરવાની રીતની અંદર પણ બીજા સાંગ ઉપાંગ એવા બધા

ધ્યાન છે એ અનુલોમ અને પ્રતિલોમની વચ્ચે ઠેક દઈને જ પ્રતિલોમમાં ન જઈએ? તો સાંગ ઉપાંગની માથાકૂટમાં પડીએ, સીધા અનુલોમમાંથી પ્રતિલોમમાં ઠેક દઈને જવાનું. જેમ એરોધ્લેન ઉડે તો ઉડ્યું એવું ભેગું વચ્ચમાં ક્યાંય અટકે જ નહિ. દેહમાં નિરાકારરૂપે પડ્યા રેહવું, ઈ કરતા ભગવાનના સ્વરૂપમાં પડ્યા રહીએ. તો આપણો આ દેહ જ નથી તે ભૂલી જઈએ તો? જે હેરાન કરીને મારી નાખે છે. ત્યારે આટલું કહી અને આપ સૌનો રાજ્યપો માર્ગીને હું અટકું છું.

સહજાનંદ સ્વામી મહારાજની જ્ય.

●

શ્રી સ્વામિનારાયણ ડિવાઇન મિશન શાને માટે?

શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનના સર્વજ્ઞવહિતાવહ સંદેશ અનુસાર માનવજાતના શ્રેય અને પ્રેય માટે-

- (ક) સેવા-સદાત્રતના આદર્શો અનુસાર ભેદભાવ વિના આર્થિક મુખ્યવણ અનુભવતાં ભાઈબહેનોને જરૂરી રાહત પહોંચાડવી;
- (ખ) આરોગ્યપ્રસારની માર્ગદર્શક વ્યવસ્થા અને રોગોપચારનાં સારવાર કેન્દ્રો-ઔષ્ઠધાલયો સ્થાપવાં-ચલાવવાં, અગર એવું કાર્ય કરતી સંસ્થાઓને સહાયરૂપ થવું;
- (ગ) આત્મિક શાંતિ અને માનવતાની ભીનાશ રેલાવતાં મંદિરો, સત્પુરુષોનાં સ્મારકકેન્દ્રો, વગેરેનાં નિર્મણ-નિભાવ-વિકાસ કરવાં;
- (ઘ) જીવનધડતરમાં ઉપયોગી સાહિત્ય અને કલાના વિકાસકાર્યને ઉત્તેજન આપવું;
- (ચ) સમ્યક્ અભ્યાસ માટે પુસ્તકાલય, સંગ્રહાલય, સંશોધનકેન્દ્ર સ્થાપવાં-ચલાવવાં અગર એવા એકમોને મદદરૂપ થવું;
- (છ) સર્વસમન્વય સધાય એવાં સાંસ્કારિક અને તત્ત્વજ્ઞાન વિષયક પ્રકાશનો પ્રસિદ્ધ કરવાં અને તે વડે જનસમૃદ્ધાયનો ઊર્ધ્વગામી વિકાસ સાધવામાં મદદરૂપ થવું;

અને એ રીતે :

- (૧) સમાજજીવનની આધારશિલાસમાં સદાચાર અને નીતિનાં ધોરણો બળવતર થાય એવી પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કરવું;
- (૨) સમાજમાં સંપ, એકતા અને પરસ્પર સુહૃદ્ભાવ વૃદ્ધિ પામે, વિશ્વબંધુત્વની ભાવના વિકસે અને વિસંવાદિતા દૂર થાય એવા કાર્યક્રમો આપવા;
- (૩) વિશ્વના ધર્મો અને પક્ષો વચ્ચે સંવાદિતા જળવાઈ રહે એ માટે સર્વધર્મીય પરિષદોનું આયોજન કરતા રહી આધ્યાત્મિક અને સામાજિક ઉત્કર્ષને વેગ આપવો.

આવા સુઆયોજિત કાર્યક્રમો અને પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા પરિપૂર્ણ ભગવત્સ્વરૂપની ગ્રાપ્તિ તરફ માનવસમુદ્ધાય સર્વાંગી વિકાસ પામી ગતિમાન થાય એવો મિશનનો શુભ આશય છે.

૬૬ ભગવાનના દિવ્ય સાકાર સ્વરૂપનાં દર્શન થાય
ત્યારે જે દિવ્યાનંદ અનુભવાય તે આનંદ
કોઈ પણ આનંદ કરતાં અનંત ગણો વધુ છે. ૬૭

- પૂજ્યશ્રી નારાયણભાઈ